

LA LLUITA POLÍTICA DURANT EL SEXENNI: DEL RADICALISME DEMOCRÀTIC AL LIBERALISME CONSERVADOR

Marició Janué i Miret

Universitat Pompeu Fabra

El Sexenni de 1868-1874 constitueix un punt d'inflexió important en les anàlisis sobre la història política de la Catalunya i de l'Espanya contemporànies. L'etapa, que s'inicià amb la Revolució Gloriosa de setembre de 1868, quan la reina Isabel II va ser foragitada del tron, i culminà amb la Restauració de la monarquia borbònica en la persona d'Alfons XII el desembre de 1874, es troba en el límit cronològic entre dues problemàtiques historiogràfiques destacades. Dues problemàtiques que, des de pressupostos teòrics i amb interpretacions diverses, s'han mantingut vigents fins a l'actualitat i que, encara avui, es troben en el rerefons de moltes investigacions recents sobre la Catalunya i l'Espanya dels segles XIX i XX. Ens estem referint, d'una banda, a les discussions historiogràfiques a l'entorn de la cronologia i l'abast de la revolució liberal a Espanya. I, d'altra banda, a les anàlisis al voltant de les motivacions del sorgiment i consolidació dels que s'han vingut a anomenar nacionalismes perifèrics, fenomen que marcarà la història política espanyola –i no cal dir, la catalana– des del darrer quart del segle XIX fins (m'atreviria a dir) l'actualitat.

Pel que fa al debat sobre l'abast i característiques de la revolució liberal, cal assenyalar que es tracta d'una qüestió que també ha preocupat altres historiografies europees i que, per tant, ens ofereix elements per a una aproximació comparativa al canvi polític en l'Europa contemporània. En el cas espanyol i català, sembla haver-hi un acord notable entre els historiadors en què el Sexenni vindria a constituir la darrera revolució del liberalisme. En aquest sentit, hem de recordar que l'esclat de la Gloriosa es produí en el context del regnat d'Isabel II (1833-1868), on era vigent un règim monàrquic liberal, nominalment constitucional i representatiu però on la constitució no s'acomplia, i la representació, a través del cens, era extremadament limitada. De fet, a l'alçada del 1868, la participació en el règim s'havia reduït als grups polítics dirigents, és a dir, al partit moderat i a les seves clientele. Les eleccions eren falsejades, les oposicions reprimides i els funcionaris se seleccionaven pel seu caràcter d'addictes al règim. D'altra banda, la fi del Sexenni hauria donat pas a la consolidació d'un model d'Estat liberal espanyol conservador, que es mantingué vigent, pràcticament, fins al 1931. Per tant, des d'aquesta perspectiva, el desenllaç del Sexenni va tenir una incidència molt notable en l'evolució política posterior d'Espanya i en el retard comparatiu dins el context europeu en el desenvolupament d'un sistema polític autènticament democràtic.

En segon lloc, amb relació a la qüestió de la gestació dels nacionalismes perifèrics, les recerques realitzades sobre l'etapa han situat en el Sexenni l'inici de la manifestació en diversos territoris d'Espanya de desacords notables amb l'estructura políticoadministrativa de l'Estat. Un exponent clar de la manifestació d'aquests desacords, que aquesta vegada no afectà Catalunya, es trobaria en els moviments cantonalistes de l'estiu de 1873. En el cas de Catalunya, és en l'etapa del Sexenni, i en el fet que culminés amb el fracàs de les opcions liberals que propugnaven una estructura més descentralitzada de l'Estat, i molt en particular el federalisme republicà, on s'ha vist l'inici de la presa de consciència dels seus problemes d'encaix en l'Estat espanyol. En altres paraules, tot i que –no cal oblidar-ho– el projecte del republicanisme federal

era pensat per reformar Espanya, va ser en el Sexenni on es gestà el que en el tombant de segle acabaria esdevenint el nacionalisme polític català.

Ens proposem aportar elements de reflexió entorn del significat històric de la clivella política de 1868-1874, integrant-la en les dues problemàtiques que acabem d'esmentar, les característiques de l'Estat liberal a Espanya i els problemes d'encaix de Catalunya en l'Estat espanyol des del darrer quart del segle XIX.

La nostra anàlisi parteix de la investigació del canvi polític a l'etapa a la ciutat de Barcelona. A les vigílies de la Revolució de Setembre, la capital catalana era la segona ciutat de l'Estat espanyol pel que fa a nombre d'habitants i la primera en nivell de desenvolupament econòmic. Totes dues circumstàncies, i la complexitat social que hi anava vinculada, convertien la ciutat, també, en una de les més conflictives de l'Estat, tant per motivacions polítiques com socials. Això, juntament amb la defectuosa actuació de l'administració, el centralisme paralitzant i inoperant, els favoritismes i els negocis corruptes, entre d'altres factors, va ocasionar un progressiu descontentament general de la població, inclòs el de la burgesia conservadora catalana. Com a conseqüència d'això, al llindar de la Revolució de 1868, la manca de legitimació del règim havia arribat a un extrem tal, que, a Barcelona, cap de les forces polítiques no li donava suport. De fet, els revolucionaris de setembre representaven tots aquells que –en major o menor mesura– estaven d'acord que calia modernitzar les estructures de l'Estat liberal isabelí.

Amb la institucionalització del procés revolucionari, les diferents tendències polítiques que havien participat en la Revolució Gloriosa van anar definint més clarament els seus objectius diversos. A Barcelona, ja durant el període de vigència de les juntes revolucionàries, els dos projectes polítics revolucionaris que es manifestaren amb més nitidesa van ser el dels monàrquics progressistes i el dels republicans federals. A la Junta Revolucionària que s'instituí a la ciutat com a representant del conjunt de les forces revolucionàries, es posaren aviat de manifest les contradiccions en l'ideari de les diverses tendències que hi participaven. Aquest va ser un dels motius que conduí la Junta a acceptar l'autodissolució que des de Madrid s'havia recomanat.

Amb la dissolució de les Juntes Revolucionàries per part del Govern Provisional, que havia estat nomenat per la Junta de Madrid sense consultar les altres juntes i sense incloure demòcrates, la Revolució va iniciar un nou cicle. A partir de la dissolució de les Juntes, les diferents tendències polítiques s'enfrontaren per imposar les característiques concretes que desitjaven adoptés el nou règim polític en un marc fins feia molt poc inèdit. Cal considerar que les convocatòries electorals que tingueren lloc a les diferents institucions de poder (Ajuntament, Diputació i Corts) durant el Sexenni Revolucionari, gaudiren d'una innovació molt important amb relació a totes les anteriors, i és la que dona la màxima entitat al període: per primera vegada s'instaurà a l'Estat espanyol el sufragi universal directe masculí. El nou sufragi forçà les diferents tendències polítiques a concretar els trets fonamentals del canvi polític que propugnaven, en la mesura que ara, a diferència d'abans, havien de convèncer molts milers de ciutadans. Els canvis en el sistema electoral van comportar importants transformacions pel que feia a la conformació i estructuració dels partits, la formació i composició de les candidatures i en les formes de propaganda política i competitivitat de les campanyes.

Les noves circumstàncies que acabem de descriure ens suggereixen nombrosos interrogants amb relació a la interpretació del canvi polític que s'endegà durant el

Sexenni. Ens preguntem si durant el Sexenni es produí una democratització real de la vida política i en quins termes cal valorar-la. Si les transformacions en la vida política van ser percebudes pels polítics i pels ciutadans que les protagonitzaven i/o les experimentaven. Com afectà el canvi a l'organització de les forces polítiques i a la definició dels seus idearis. Fins a quin punt les forces polítiques es legitimaren davant els electors i si s'aconseguí l'objectiu d'integrar amplis sectors de la societat al nou règim. També, en quina mesura el canvi polític implicà una renovació de la classe política i quin grau de continuïtat política es pot establir pel que fa al personal polític entre els règims isabelí, el Sexenni i la Restauració.

Ara bé, volem deixar clar que en aquesta ponència no tenim la voluntat de resumir, i encara menys de manera sistemàtica, els esdeveniments polítics a la ciutat. En canvi, sí que constitueix un dels nostres objectius contextualitzar en un marc històric més ampli, espanyol i europeu, dues qüestions clau per interpretar el Sexenni a Barcelona i, també, a Catalunya. Una d'aquestes qüestions, està vinculada a la idea del Sexenni com l'etapa en que es gestà el catalanisme polític. Es tractaria d'esbrinar si, a partir d'una visió més àmplia del significat polític del Sexenni, podem o no seguir sostenint que els conflictes que es produïren a l'etapa a Barcelona a conseqüència de diferents actuacions governamentals eren, també, manifestació d'un desenvolupament polític i social més avançat. Aquesta discordança en el desenvolupament polític i social hauria portat els catalans a enfrontar-se a unes institucions de l'Estat considerades insuficients per garantir el seu desenvolupament. L'altra qüestió està relacionada amb les característiques del desenvolupament de l'Estat liberal espanyol en el context europeu. Ens preguntem, en aquest cas, si els esdeveniments polítics del Sexenni ens donen peu a subratllar el caràcter precoç de la revolució liberal a Espanya, tal com fa una part de la historiografia que s'ha ocupat d'aquesta darrera temàtica; o si més aviat ens confirmen un retard relatiu del canvi polític a l'Estat espanyol des de la segona meitat del segle XIX, tal com suggereix una altra part de la bibliografia, en particular la que s'ha centrat en l'etapa de la Restauració .